

Evaluarea informației de actualitate

Pavel Câmpeanu

În accepția cibernetică, informația are funcția de a reduce incertitudinea față de ambianță, constituind premsă în virtutea căreia orice sistem deschis își reglează relațiile cu ambianța și se autoreglează.

În limitele care definesc socialul și umanul această acceptie se particularizează pentru cazul informației de actualitate — produs al sistemelor moderne de comunicare. Difuzată prin canalele comunicării de masă, informația de actualitate capătă atribuție unui mesaj propagandistic care are, în genere, un caracter teleologic discret. Aceasta înseamnă că ea nu propune un sistem de valori ca atare ci îl implică doar ca termen de referință al judecății asupra evenimentului care face obiectul informației. Sub aspectul performanței, măsurarea eficacității informației de actualitate poate fi determinată atât pe termen lung cît și pe termen scurt, criteriu ultimei alternative fiind reprezentat de recepționarea, stocarea și, eventual, comprehensiunea informațiilor transmise.

Caracteristicile generale ale circulației informației de actualitate provoacă printre cercetători numeroase critici. Pentru *Paolo Freire* aceste caracteristici ar fi următoarele:

- comunicarea de masă informează iar publicul se lasă informat;
- comunicarea de masă știe tot iar publicul nu știe nimic;
- comunicarea de masă vorbește iar publicul ascultă;
- comunicarea de masă alege și își impune alegerea iar publicul acceptă;
- comunicarea de masă acționează iar publicul are iluzia de a acționa prin acțiunea comunicării de masă;
- comunicarea de masă este subiectul procesului informațional pe cînd publicul este indeosebi obiectul lui¹.

Mulți specialiști își pun problema mijloacelor care ar permite înălțarea unor asemenea dereglații. Printre aceștia olandezul Hamelink sugerează un program de „alfabetizare informațională”:

De la :

Imposibilitatea de a cunoaște realitatea prin intermediu unor fragmente nearticulate
„Depozitarea” informației ca un obstacol în calea acțiunii
Actualul control al informației și lipsa de putere
care rezultă

La :

Contextualitatea informației
Generarea creativă a informației
Stimularea puterii informaționale potențiale²

Numeiroase investigații concrete par să justifice scepticismul implicat în această abordare și să pledeze în favoarea unui program de „alfabetizare informațională” — ceea ce pune de fapt sub semnul întrebării eficacitatea actualelor modalități de distribuire socială a informației. Așa de exemplu, în cele mai dramatice momente ale dezbatării publice cu privire la eventuala intrare a Finlandei în Piața Comună — în vara lui 1972 — 54% dintre finlandezii anchetați cu prilejul unui sondaj pe această temă nu știau ce este Piața Comună, iar 16% credeau că Finlanda este demult membră a acestei organizații. În 1964 jumătate dintr-un eșantion național de cetățeni ai S.U.A. nu știau că, deși Republica Populară Chineză există demult, guvernul american continua să recunoască pseudo-guvernul din Taiwan: jumătate din publicul unei rețele naționale de televiziune din S.U.A. nu-și amintește, la scurtă vreme după emisiie, nici una dintre cele 19 informații transmise într-un program de actualități; în sfîrșit, între decembrie 1972 și august 1973, interval în care campania de presă în legătură cu cazul Watergate atinsese o mare intensitate și în cursul căruia principalele com-

¹ Paolo Freire, *Pedagogy of the Oppressed*, Harmondsworth, England, Penguin, 1972.

² Cees Hamelink, *An Alternative to News*, în „Journal of Communication Autumn,” 1976, vol. 26, number 4, p. 122.

panii de televiziune din S.U.A. transmiseră în direct sesiunile de audieri ale Comisiei Senatoare prezidată de Sam Ervin, popularitatea lui Spiro Agnew scăzuse cu 5 puncte pe cînd a senatorului democrat McGovern cu 8³.

O observație care se impune: publicul este departe de a asimila tot ce i se oferă ca informație de actualitate. Această relativă impermeabilitate se datorește indeosebi condițiilor lui sociale și culturale și este efectul unui întreg complex de comportamente defensive pe care publicul le adoptă față de informațiile care-i sunt adresate prin canalele comunicării de masă. Printre aceste comportamente se pot aminti cu precădere expunerea selectivă și percepția selectivă, concepte subsumate teoriei disonanței cognitive a lui Festinger. Conform acestei teorii, juxtapunerea a două convingeri, atitudini sau fapte contradictorii creează disonanță care este inconfortabilă din punct de vedere psihologic. Pentru a o reduce, individul tinde să-și confirme cunoștințele și convingerile achiziționate. Această tendință se manifestă îndeosebi ca percepție selectivă. Efectele, în genere, restrinse ale distribuirii informației de actualitate prin comunicarea de masă au dus la formularea unei „legi a consecințelor minime”⁴.

Printre aspectele la care aceasta se referă un loc de seamă este atribuit capacitatea publicului de a evalua în mod adecvat evenimentele care-i sunt relatate sub forma informațiilor de actualitate.

Aspectul evaluativ este considerat ca fundamental, evaluarea de către public a informației, variind odată cu criteriile judecății de valoare, printre care cel al importanței suscită mult interes.

În linii generale, unele dintre aspectele menționate sunt implicate și în fenomene de opinie publică din țara noastră. Așa de exemplu: relația dintre comprehensuire și capacitatea de evaluare, dintre informația de actualitate și controlul mediului ambiant, dintre validitatea judecății de valoare și criteriile adoptate etc. Acestora li se alătură însă momente specifice — cum ar fi acela al relației dintre informația de actualitate și propagandă, dintre propagandă și concepția științifică despre lume, dintre activitatea sistemului comunicării de masă și cultura informațională (în sensul informației de actualitate) a publicului etc.

Cu privire la relația dintre informația de actualitate și propagandă o abordare tot mai frecventă este aceea care vizează eficiența. Eficiența unui sistem se definește în raport cu performanțele sale funcționale. Pentru activitatea de propagandă o asemenea performanță funcțională ar putea fi considerată convertirea informațiilor asupra ambianței social-politice, într-un sistem coerent de valori și comportamente orientate spre un scop determinat.

Propaganda intemeiată pe o teorie științifică ar reprezenta astfel, în primul rînd, nu un diseminator de informații, ci modelul unui sistem de gîndire. Mobilul unei asemenea propagande ar fi acela al interiorizării sale. Ea ar acționa astfel nu ca un substitut, ci ca un catalizator al gîndirii individuale devenită capacitate autonomă de analiză.

În țara noastră s-au efectuat puține cercetări dedicate acestei teme, majoritatea lor desfășurîndu-se pe colectivități restrinse (fie numeric, fie geografic, fie după caracteristici socio-ocupaționale).

Pornind de la aceste considerante, Oficiul de Sondaje al Radioteleviziunii a abordat tema informației de actualitate în mai multe rînduri și sub diferite aspecte. Ultima dintre aceste investigații a avut loc în primul semestrul al anului 1977, desfășurîndu-se în două etape*. Menționăm principaliii parametrii ai investigației:

Timpul — două etape: februarie și mai 1977.

Locul — 452 localități urbane și rurale din toate judecățile, inclusiv București.

Colectivitatea I — 1 600 persoane — cite 800 în fiecare etapă, în vîrstă de peste 15 ani, care dispun de televizor la domiciliu, constituind un eșantion național al publicului televizunii la scara 1/5000.

Colectivitatea II — două loturi martor, formate din cite 30 de propagandiști profesioniști — în fiecare etapă alții.

Stimul — cite un set de 10 evenimente petrecute în fiecare dintre lunile anterioare.

Metodologie — evaluarea evenimentelor după două criterii: 1. importanță — și 2. utilitate-nocivitate.

Hipoteză — publicul și specialiștii evaluatează majoritatea evenimentelor în mod analog, independent de criteriile aplicate.

Lista evenimentelor și a denumirilor prescurtate (subliniate) în ordinea utilizată în chestionar, este următoarea :

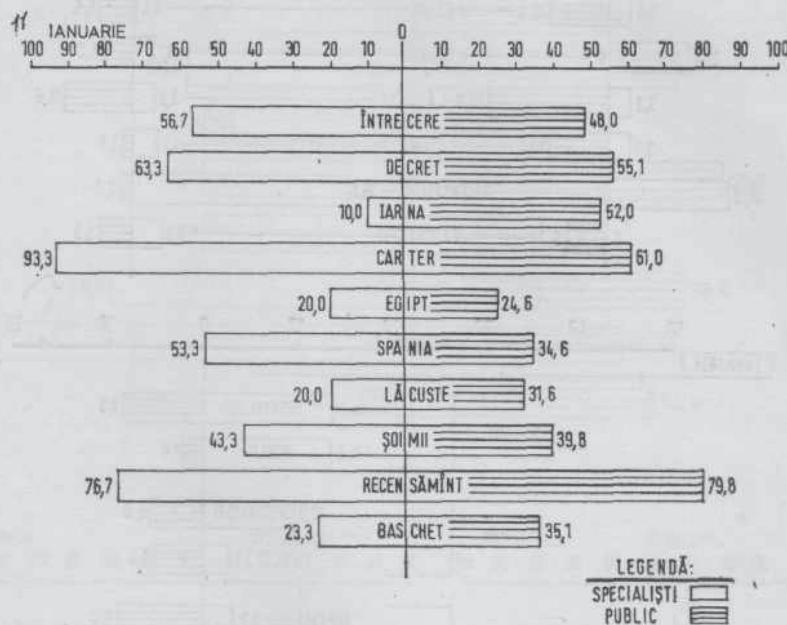
³ John P. Robinson, *Public Opinion during the Watergate Crisis*, în revista „Communication Research”, vol. 1, Number 4 october 1974, p. 397.

⁴ Lang K. and G. E. Lang, *Politics and Television*, Quadrangle Books, Chicago, 1968.

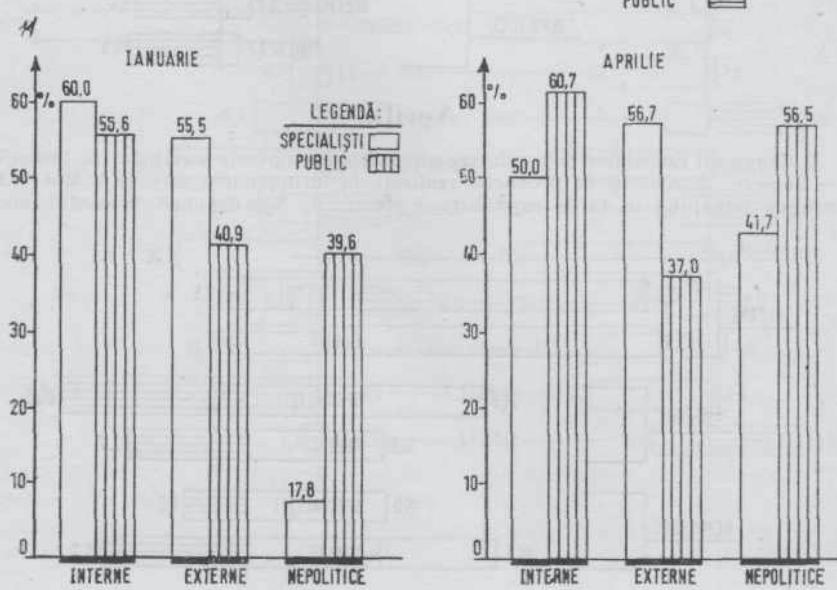
* La efectuarea ei au participat tovarășii Kasian Ștefania, Radu Simon, Popovici Jan și alții — precum și cîteva sute de operatori voluntari de interviu din rețeaua Oficiului.

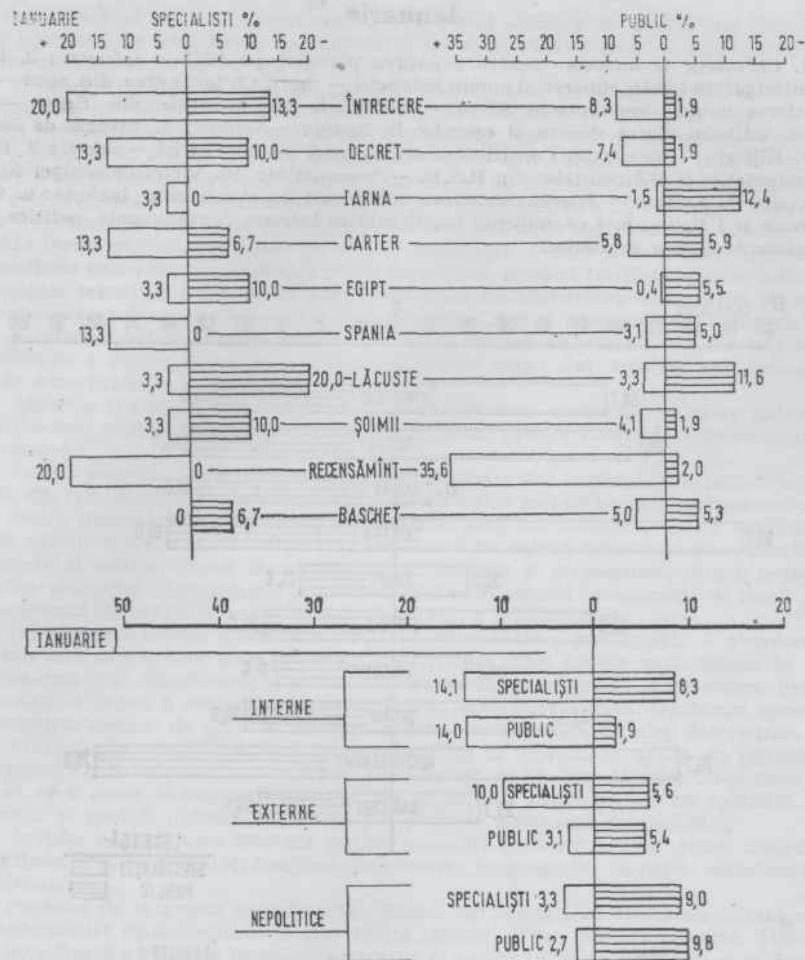
Ianuarie

1. Chemările la intrecere pentru depășirea planului pe 1977 — *intrecere*; 2. Decretul prezidențial privind unele eliberări și numiri în funcții — *decrel*; 3. Iarna grea din apus — *iarna*; 4. Instalația noului președinte al S.U.A. — *Carter*; 5. Manifestațiile din Egipt — *Egipt*; 6. Prima întâlnire dintre guvern și opoziție în Spania — *Spania*; 7. Invazia de lăcuse în Orientul Mijlociu — *lăcuse*; 8. Constituirea organizației Soimii Patrie — *șoimii*; 9. Recensământul populației și a locuințelor din R.S.R. — *recensămînt*; 10. Victoriile echipei Steaua în Cupa cupelor la baschet — *baschet*. Structura acestui set de evenimente include: a. 9 evenimente reale și 1 fictiv; b. 4 evenimente social-politice interne, 3 evenimente politice externe și 3 evenimente diverse nepolitice.

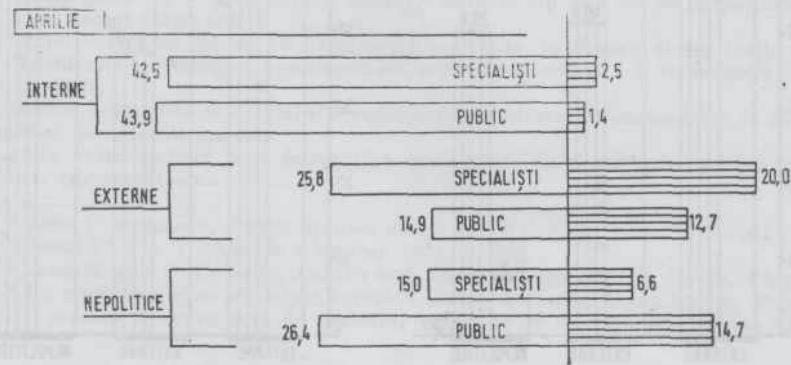
LEGENDĂ:
SPECIALIȘTI
PUBLIC

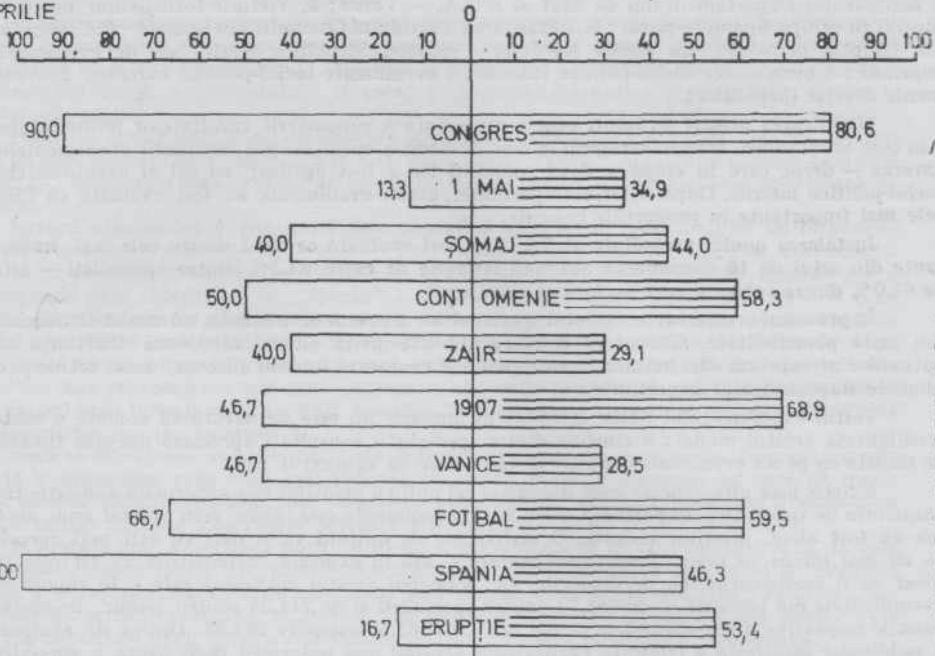

Aprilie

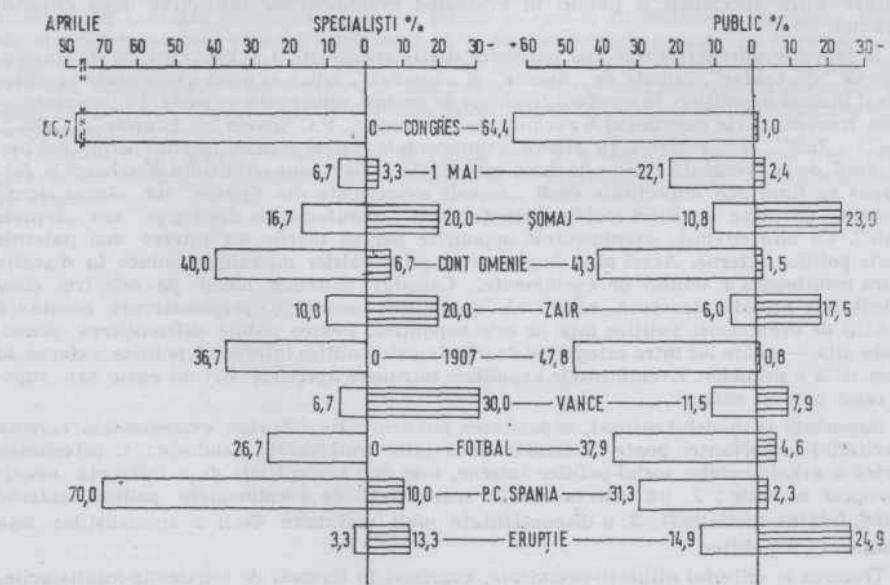
1. Congresul Consiliilor de conducere ale unităților agricole socialești, al întregii țări — *Congres*;
2. Sporuri de producție realizate în intimpinarea zilei de 1 Mai — *1 Mai*;
3. Creșterea somajului în țările capitaliste — *somaj*;
4. Noi depuneri în contul omeniei

APRILIE

APRILIE

solidarității — *cont omene*; 5. Luptele armate din Zair — *Zair*; 6. Manifestările consacrate împlinirii a 70 de ani de la răscoalele țărănești din 1907 — *1907*; 7. Ecourile vizitei la Moscova a secretarului Departamentului de Stat al S.U.A. — *Vance*; 8. Victoria fotbalistilor noștri în meciul cu echipa Spaniei — *fotbal*; 9. Legalizarea Partidului Comunist din Spania — *P.C. Spania*; 10. Erupția petrolieră din Marea Nordului — *erupție*. Structura acestui set de evenimente cuprinde: 4 evenimente social-politice interne; 4 evenimente social-politice externe; 2 evenimente diverse (nopolitice).

Modificarea acestei structuri este o consecință a cunoașterii rezultatelor primei etape. Așa cum se va vedea, acestea atrăgeau în mod deosebit atenția asupra evaluării evenimentelor externe — drept care în etapa a doua numărul lor a fost egalizat cu cel al evenimentelor social-politice interne. După criteriu importanței, aceste evenimente au fost evaluate ca fiind cele mai importante în proporțiile indicate.

Instalarea noului președinte al S.U.A. a fost evaluată ca unul dintre cele mai importante din setul de 10 evenimente ale lunii ianuarie de către 93,3% dintre specialiști — față de 61,0% dintre subiecții care au format eșantionul.

În proiectul acestei cercetări lotul specialiștilor are rolul de a furniza un model de maximă sau mare plauzibilitate. Gradul de convergență-divergență dintre cele două distribuții ale opțiunilor ar exprima de cei măsura în care publicul evaluează în mod adecvat, acest set de evenimente după criteriu importanței.

Testul evenimentului fictiv introdus în ianuarie nu este de natură să confere o mare credibilitate acestui model: o cincime dintre specialiști consultanți apreciază aşa-zisa invazie de lăcuste ca pe un eveniment deosebit de important în contextul ales.

Există însă alte aspecte care sugerează cel puțin o plauzibilitate superioară a distribuției construite de specialiști. Importanța celor 20 de evenimente este, chiar prin modul cum acestea au fost alese, priorită inegală. O distribuție de opțiuni va fi deci cu atât mai corectă cu cât mai intens va releva această inegalitate — sau în expresie matematică, cu cât mai ridicat va fi coeficientul său de dispersie. Or valoarea acestui coeficient este — în raport cu evenimentele din ianuarie — de 681,74 pentru specialiști și de 244,25 pentru public, în aprilie valorile respective diferențându-se și mai net: 704,62 și respectiv 264,98. Optica de evaluare a publicului manifestă o tendință egalizatoare sensibil mai puternică decât aceea a specialiștilor.

Coefficientul Spearman de corelare a rangurilor între cele două ierarhii are valoarea 0,693 pentru prima și de 0,568 pentru a doua etapă. Corelația moderată indică o tendință de disparitate între specialiști și public în evaluarea evenimentelor respective după criteriu importanței.

În ianuarie diferențele cele mai puternice dintre specialiști și public apar la evenimentele „iarnă” și „Carter”, urmate de „Spania” și „baschet”, adică la două evenimente politice externe și la două nepolitice. În aprilie diferențele de aceeași anvergură — peste 10 procente — sunt mai frecvente: ele marchează 6 evenimente și anume: „P.C. Spania”, „Erupție”, „1907”, „Vance”, „Zair”, și „1 Mai”. În genere, evenimentele social-politice interne permit cel mai ridicat grad de convergență între cele două colectivități. În rindul publicului baschetul și fotbalul apar ca fiind mai importante decât „ambele evenimente din Spania” iar „iarna grea” și „erupția” de peste două ori mai importante decât „manifestațiile din Egipt” sau „luptele din Zair”. Cu alte cuvinte, evenimentele nepolitice par să suscite un interes mai puternic decât cele politice externe. Acest mod de grupare a principalelor diferențe reduce în discuție structura menționată a setului de evenimente. Calculul valorilor medii pe cele trei clase care alcătuiesc această structură, relevă că, specialiștii acordă o preponderență constantă oricărui tip de evenimente politice față de cele nepolitice. Pentru public diferențierea principală este alta — ea are loc între categoriile de evenimente politice interne și politice externe în favoarea netă a primelor. Evenimentele nepolitice intrunesc aprecieri virtual egale sau superioare celor politice externe.

Raportată la modelul utilizat, capacitatea publicului de a evalua evenimentele curente după criteriu importanței poate fi caracterizată prin următoarele tendințe: 1. prioritatea categorică a evenimentelor social-politice interne, cele mai susceptibile de a influența nemijlocit propria condiție; 2. un interes relativ scăzut față de evenimentele politice externe (15–20% față de specialiști); 3. o disponibilitate mult mai mare decât a specialiștilor față de evenimente nepolitice.

Trecerea la criteriu utilitate-nocivitate, exprimat în termeni de satisfacție-insatisfacție, mărește considerabil dificultatea deciziei de evaluare. Surplusul de dificultate decurge din caracterul dihotomic al criteriului — comparativ cu caracterul univoc al importanței așa cum

a fost abordată în această cercetare. Primul efect al acestui spor de dificultate: creșterea masivă a numărului de non-răspunsuri.

În conformitate cu un context definit și cu un sistem de valori coherent, un eveniment nu poate fi considerat în același timp util și nociv. Sub acest aspect, modelul virtual oferit de specialiști își relevă noi deficiențe. Mai ales în aprecierea „somajului din țările capitaliste”, a „luptelor din Zair”, a „decretelui” și chiar a „instalației lui Carter”, specialiștii manifestă orientări divergente.

Pentru 6 dintre cele 20 de evenimente specialiștii formulează evaluări univoce, performanță pe care publicul nu o realizează în nici unul dintre cazuri. Această distincție confirmă din nou că, deși imperfectă, evaluarea specialiștilor are totuși o probabilitate superioară de adevarare.

Natura dihotomică a criteriului face superfluă calcularea coeficientului de dispersie: dispersia reiese din echilibrul celor două verdicte incompatibile aplicate acelorași evenimente.

În ce privește publicul, distribuțiile de opțiuni cele mai susceptibile de discuții par să fie în ianuarie cele referitoare la „Spania” — prima întâlnire dintre opozitie și guvern fiind evaluată ca un eveniment preponderent nociv —, la „Egipt”, prin orientarea foarte categoric negativă a evaluării manifestațiilor — iar în aprilie cele care privesc „vizita lui Vance la Moscova”. Dacă aceste observații se coroborează cu cea privitoare la „alegerile prezidențiale din S.U.A.” — care provoacă ceea cea mai netă segregare, opțiunile pozitive și negative fiind egale — reiese că publicul întimpină dificultăți specifice în raportarea criteriului utilitate-nocivitate la evenimentele politice externe.

Dacă se calculează valorile medii ale opțiunilor pe clase de evenimente, frecvența medie generală a opțiunilor este mult mai ridicată în aprilie decât în ianuarie. Se pare că manipularea acestui criteriu depinde mai direct de evenimentele concrete decât cea a criteriului de importanță. Această observație privește atât publicul, cât și pe specialiști.

În ambele luni, aprecierea pozitivă medie a evenimentelor interne înregistreză, la cele două grupări, valori foarte apropiate: în ambele luni disponibilitatea publicului de evaluare pozitivă a evenimentelor externe este mult mai redusă decât a specialiștilor; în sfîrșit, independent de semnul evaluării, în ambele luni publicul alocă mai multe opțiuni pentru evenimentele nepolitice decât pentru cele politice externe, pe cind specialiștii dimpotrivă.

În condițiile date, investigația are mai curind valoarea unei sugestii metodologice. Punctul ei cel mai vulnerabil îl reprezintă carentele de judecată ale specialiștilor. Acestea pun sub semnul întrebării calitatea de virtual model al felului în care ei își distribuie opțiunile. Fără a pierde din vedere această rezervă fundamentală — deci în limitele pe care ea le impune — se poate constata că rezultatele investigației infirmă ipoteza de lucru: specialiștii și publicul nu evaluatează majoritatea evenimentelor în mod analog. Discordanța este totodată constantă și inegală. Intensitatea ei este mai mare pentru criteriul utilitate-nocivitate decât pentru criteriul importanță.

Principalele inadecvări manifestate de public iau, în această optică, forma unei pre-
sumptive supraevaluări a evenimentelor nepolitice și pe aceea a subevaluării evenimentelor politice externe.